

تئوری و دکترین دولت اسلامی باید **مقاومت** و جهاد باشد

اهداف و محورهای همایش **مقاومت اسلامی** از نگاه قرآن کریم

استاد واعظی:

همایش

«مقاومت اسلامی

از نگاه قرآن»

فرصتی برای

عصاره‌گیری

معرفتی از منبع

قرآن است

رییس دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم:

همایش «مقاومت اسلامی از نگاه قرآن» فرصتی برای عصاره‌گیری معرفتی از منبع قرآن است

نمی‌کند که متعلق گفتمان سازی چه باشد و فقط این اختصاص به بحث حال حاضر ما که مقاومت است، ندارد. اما سطح سوم که واقعی‌ترین سطح گفتمان سازی می‌باشد، این است که فراتر از ایجاد بینش و باور برویم و به مرحله انگیزه مند کردن افراد پا بگذاریم، چون بین باور و تصدیق و بین انگیزه مند شدن برای اقدام و عمل فرق است؛ چه بسا افرادی ممکن است نسبت به یک معنایی ذهنشان قانع بشود و باورمند شوند، کار درستی است اما لزوماً انگیزه مند نشوند که آن کار را انجام دهند. مثل خیلی وقت‌ها که افراد تصدیق به نادرستی بعضی از امور دارند ولی در عمل خلاف آن رفتار می‌کنند، چون انگیزه انجام آن عمل را ندارند؛ این سطح واقعی‌تری از گفتمان سازی است که می‌خواهیم افراد را نسبت به مسئله مقاومت انگیزه مند کنیم که لبه ورود به رفتار از روی مقاومت و صبر عملی، این انگیزه‌مند شدن است.

اگر گفتمان سازی بخواد چرخه کامل خودش را طی کند و یک فرایند جامعی باشد، همه این سطوح سه گانه را باید در بر بگیرد، یعنی در گروه مخاطبش هم آنها را مسئله می‌کند و نسبت به مقاومت دغدغه مند می‌کند و هم باید در آنها باور و هم بینش ایجاد کند که آنها قانع شوند که مقاومت کار درستی است و هم انگیزه‌مند شوند؛ این یک فرایند (سه لایه اصلی) گفتمان سازی است.

راهکارهای گفتمان سازی مقاومت چیست؟

یک راهکار بسیار مهم، تبیین است؛ تبیین شرایط، تبیین سیمای واقعی دشمن، تبیین سیاست‌های آشکار و پنهانی که دشمن نسبت به جامعه ما دارد؛ در واقع ایجاد کردن بینش ابعاد مختلفی دارد که شما می‌توانید حتی نمونه‌های تاریخی ذکر کنید از ملتی که در شرایط سختی که قرار گرفته اند به جای مقاومت تسلیم شدند، این تسلیم چه پیامدهایی داشته است.

بینش ایجاد کردن قوامش به مسئله تبیین است؛ تبیین شرایط تبیین سیاست‌ها، تبیین صحنه روابط بین الملل، تبیین پیشینه تاریخی خود که این ملت در مقاطع تاریخی، در موقعیت‌هایی که قرار گرفت، چه اتفاقاتی افتاده است، یعنی حافظه تاریخی ملتی را فعال کردن نسبت به تجارب دیگر ملل اینها را تبیین کردن به هر جهت تبیین یک راهکار است که می‌تواند کمک کند.

راهکار دوم، آرمان سازی و تصور سازی به لحاظ روانی است؛ اگر انسان نسبت به امری برایش دور نمای آن کار تصویر سازی مثبتی نشود، شخص مقدم به آن عمل نمی‌شود؛ شخصی که می‌خواهد مقاومت کند، اگر آرمان نداشته باشد یا فاقد تصویر از آینده باشد، یعنی از صورت وضعیت تحقق مقاومت در ذهنش تصویر مثبتی نداشته باشد، اقدام به مقاومت نمی‌کند، اگر آینده مقاومت را تاریک ببیند مقاومت نمی‌کند، اگر برای آینده تلاش علمی هیچ تصویر زیبایی نداشته باشد تلاش علمی نمی‌کند، اگر در حوزه اقتصاد نسبت به کار و فعالیت تصویر سازی مثبتی از آینده کارش نداشته باشد به جد اقدام نمی‌کند.

این آرمان سازی و تصویر سازی در فضای دنیا محدود

است، یعنی می‌گوییم گفتمان سازی کنیم به چه هدفی؟ به هدفی که اذهان را به یک مسئله معتقد و متوجه کنیم، یعنی کاری انجام دهیم که یک چیزی مسئله افراد شود؛ به عنوان مثال، در محیط نخبگانی توجه به یک بحث نیست و نخبگان یک جامعه همت عملی یا توجهات فکری خود را متوجه یک موضوع نمی‌کنند، می‌گوییم بیاییم در محیط نخبگان نسبت به یک مسئله گفتمان سازی کنیم که اینجا هدف جلب توجه است، یعنی اینکه گروه مخاطب ما متوجه این مسئله شوند و عطف توجه بکنند و مسئله آنها شود و دغدغه مند شوند؛ این یک سطحی از گفتمان سازی است که آن را سطح التفاتی می‌گوییم یعنی سطحی که غرض از گفتمان سازی، جلب توجه است؛ حالا فرق نمی‌کند یک وقتی در سطح عموم گفتمان سازی می‌کنیم و یک وقتی در سطح نخبگان گفتمان سازی می‌کنیم، فقط هدفمان این است مسئله شان شود و دغدغه مند شوند.

یک سطح دیگر در گفتمان سازی، بینشی است؛ ما می‌خواهیم تا در واقع بینش افراد را نسبت به متعلق گفتمان بالا ببریم و یک انحنای صورت بگیرد و باورمند و قانع شوند؛ به عنوان مثال، جامعه یا گروهی که ما می‌خواهیم در آن گفتمان سازی کنیم، غرضمان این است که نه تنها متوجه بحث مقاومت شوند، بلکه به درست بودن و بایسته بودن مقاومت مدلل و باورمند شوند که مقاومت کار درستی است و اینجا کار در سطح بینشی اتفاق می‌افتد و غرض از گفتمان سازی فقط عطف توجه و مسئله شدن نیست، بلکه می‌خواهند باور ایجاد کنند، باورمند شوند و تصدیق پیدا کرده و اذعان کنند که مقاومت کار درستی است یا در مثال دیگر به مسئله ایشان توجه جدی کنند و مسئله ایشان بشود و باور کنند که باید با فساد مبارزه کرد.

باور کنند که باید مسئله عدالت را جدی بگیریم و فکر کنیم راجع به عدالت و باورمند شویم که یک ضرورت است و باید این کار بشود؛ من مثال‌های متعدد می‌زنم، چون فرق

رییس دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم با بیان این که همایش «مقاومت اسلامی از نگاه قرآن» فرصت بسیار خوبی برای عصاره‌گیری معرفتی از منبع قرآن است، گفت: در این همایش، محققین به اضلاعی از قرآن، تاریخ و سیره اهل بیت (ع) نور بیفکنند تا بتوانند برای مسئله مقاومت یک پشتوانه نظری ماندگار تولید کنند.

به گزارش پایگاه خبری دفتر تبلیغات اسلامی (تبلیغ نیوز)، حجت الاسلام والمسلمین احمد واعظی به مناسبت برگزاری همایش ملی «مقاومت اسلامی از نگاه قرآن» به گفت و گو پرداخت که متن این مصاحبه را در ذیل می‌خوانیم:

گرچه بروز و ظهور مقاومت و صبر در میدان عمل و عرصه رفتار آدمیان ظاهر می‌شود یعنی مقاومت چه در حوزه رفتار فردی و چه در حوزه رفتار اجتماعی، بروز عملی و رفتاری دارد؛ اصل و ریشه مقاومت به دنیای درون انسان‌ها بر می‌گردد یعنی تا نسبت به مقاومت باور مندی حاصل نشود و در نظام ارزشی یک فرد ارزشمند نشود و تا شخص نسبت به مقاومت انگیزه پیدا نکند، در میدان عمل و رفتار، رفتار از روی صبر و استقامت نخواهیم دید.

بنابراین، مسئله گفتمان سازی به کار در دنیای ذهنی و درونی مخاطبان گروه هدف بر می‌گردد؛ در واقع، گفتمان سازی یک فعالیت چند وجهی است که آماده سازی دنیای درون انسان‌ها را برای صدور مقاومت و صدور صبر در بر دارد؛ فرق نمی‌کند که متعلق گفتمان سازی چه باشد، حال بحث الآن در رابطه گفتمان سازی از نگاه قرآن است؛ ممکن است در رابطه با عدالت خواهی و عدالت ورزی گفتمان سازی شود یا در رابطه با اساس و ریشه‌های فکری و بنیان‌های فکری انقلاب اسلامی، گفتمان سازی باشد؛ متعلق گفتمان سازی ممکن است فرق کند اما جوهره آن این است که گفتمان سازی فرایندی می‌باشد که دنیای ذهنی افراد را هدف قرار داده است.

گفتمان سازی سطوح مختلفی دارد که یک سطح آن التفاتی

ما در دفتر تبلیغات اسلامی دست کم دو بخش بخصوص داریم که می‌توانند ارتباط تنگاتنگی با این همایش برقرار کنند؛ همایش ملی «مقاومت اسلامی از نگاه قرآن» هم وجه سیاسی دارد، چون ناظر بر جغرافیایی سیاسی در جهان امروز است و هم بُعد قرآنی دارد، چون شما می‌خواهید از منظر قرآن این همایش را برگزار کنید.

پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن که در واقع در کشور کم نظیر است و حتی می‌توانیم بگوییم بی نظیر است، به لحاظ حجم و گستردگی تولیداتی که در زمینه قرآن پژوهی دارد، ما این را در اختیار داریم و این ظرفیتی است که ما را امیدوار می‌کند تا کار خوبی در این زمینه انجام بگیرد.

ظرفیت دومی که از قضا به لحاظ گستردگی بی نظیر است، پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی است و نیز یک گروه علمی در دانشگاه باقرالعلوم (ع) مربوط به علوم سیاسی می‌باشد، چون مسئله مقاومت نیاز به بینش سازی دارد و احتیاج به اشراف مناسبات سیاسی موجود دارد آن ظرفیت هم در اختیار است؛ لذا این همایش نیاز به دو بال دارد که بتواند پرواز خوبی داشته باشد.

انتظاری که از چنین مجموعه‌ای برای یک همایش این چنینی می‌رود، ارائه کارهای متقن و پرمایه است؛ زمانی که جنگ تحمیلی شروع شد جامعه حوزوی و جامعه علمی ما یک توجه خاصی به آیات جهاد و شهادت کرد و ظرف جامعه ما از بوی معارف شهادت عطر آگین شد و اینجا استمداد بسیار خوبی از آیات قرآنی و روایات و سیره معصومین علیهم‌السلام برای مسئله مقابله در میدان جهاد و قتال در مقابل دشمن شد؛ اصلاً فقه سیاسی ما در این چهار دهه از نظر حجم مطالعاتی و تولیدات قابل مقایسه با قبل از انقلاب اسلامی نیست، چرا که مسئله شد.

در همایش مذکور فرصت بسیار خوبی برای عصاره‌گیری معرفتی از منبع قرآن است یعنی محققین به اضلاعی از قرآن، تاریخ و سیره اهل بیت علیهم‌السلام نور بیفکنند تا بتوانند برای مسئله مقاومت یک پشتوانه نظری ماندگار تولید کنند.

همایش‌ها را به دو صورت می‌توان برگزار کرد: اول همایش‌هایی که جنبه تشریفاتی آن و سر و صدای ظاهری آن بیشتر باشد و همایش‌هایی که بعد از سال‌ها، تولیدات علمی آن برای آن موضوع به عنوان منبع شود؛ اگر کسی بخواهد رساله‌ای بنویسد و مطالعه‌ای بکند، مستغنی از تولیدات این همایش نباشد.

ما اکنون در مجموعه دفتر تبلیغات اسلامی به این سمت حرکت می‌کنیم که همایشمان تولید داشته باشد و تولید آن در سطحی باشد که جامعه علمی به آن اعتنا داشته باشد و هر همایشی بتواند چنین تولیدی داشته باشد، تولید موفقی است. نکته آخر، مقوله صبر و مسئله مقاومت در برابر دشمن که لبه اصلی این همایش است، نباید ما را از بحث در برخی از ابعاد دیگر مربوط به مقاومت غافل کند و باید به آن توجه داشته باشیم؛ مقاومت و صبر در مقابل دشمن احتیاج به صبر یکدیگر هم دارد؛ آیه شریفه می‌فرماید «اصبر و صابر» یعنی هم نسبت به مشکلات و سختی‌ها صبر کنیم و هم نسبت به همدیگر صبور باشیم، چون صبر ابعاد مختلف دارد، صبر در برابر مصیبت، صبر در مقابل مرض، صبر در طاعت، صبر نسبت به یکدیگر و تحمل کردن یکدیگر، جزء ابعاد صبر است؛ منظور بحث کردن فراوان راجع به تمام ابعاد صبر نیست ولی صبر و مقاومت در برابر دشمن یک شبکه‌ای را دور خود دارد و یک شبکه مفاهیمی هم در آن هست یعنی فقط صبر و مقاومت در برابر دشمن نیست، این صبر کردن یک سری فضائل و وجوه دیگری هم می‌خواهد، دوستان در تحقیقی که می‌کنند، به شبکه پیرامونی مسئله صبر و مقاومت نیز توجه کنند.

◀ به نظر شما علت تأکید بیشتر ایشان در خصوص این مسأله چیست؟

چون وقتی دشمن حالت تهاجمی همه جانبه می‌گیرد و اگر گزینه نظامی را اعمال نمی‌کند، چون نمی‌تواند و زمینه آن را ندارد ولی تمام اسباب را به خدمت می‌گیرد؛ در این شرایط دو گزینه بیشتر مطرح نیست، گزینه تسلیم و گزینه مقاومت، لهذا ایشان روی مقاومت تأکید می‌کنند؛ این علت اصلی قضه است اما مسئله راهبرد جنگ روانی، علت دیگری هم در حاشیه علت اصلی است، یعنی در شرایط کنونی که این تغییر تاکتیک از مقابله پنهان تر و پیچیده تر به سمت مقابله آشکار تر و صریح تر آغاز شده است، مسئله ایجاد جنگ روانی یک اهرم مهمی برای آنهاست.

تحت فشار قرار دادن توده‌های مردم، یعنی مردم و معیشت و زندگی عادی و سلامت مردم را گروگان گرفتن برای اینکه بتواند به نظام ضربه بزند؛ به عنوان مثال دارو را تحریم کنند و سعی می‌کنند که معیشت روزمره مردم را در تمام وجوه مختل کنند؛ در این شرایط، فضا فضای ایجاد جنگ روانی است و اساس جنگ روانی، ایجاد رعب، وحشت و ناامیدی نسبت به آینده می‌باشد و اینجاست که مقاومت می‌تواند این فضا را بشکند و جنگ روانی را خاتمه دهد. اتفاقاً تسلیم شدن، دشمن را ترغیب به ادامه دادن این جنگ روانی می‌کند، چه چیز دشمن را از جنگ روانی مأیوس می‌کند؟ اینکه مردم مقاومت کنند، چون مقاومت نشانه امید و عدم رعب است و وقتی جامعه‌ای مرعوب و ناامید شود، دشمنی به راحتی به اهداف جنگ روانی رسیده است.

مسئله دیگر، در رابطه با مسئله مقاومت و محور مقاومت، آن اتفاقات منطقه‌ای است و در واقع، نقشه ایجاد خاورمیانه بزرگ به محوریت اسرائیل است که اساس این نقشه، ساقط کردن برخی نظام‌های سیاسی منطقه و تجزیه برخی کشورها مثلاً عراق را به سه کشور و ایران را به چند کشور تقسیم کنند و همچنین سوریه، یکی از مؤسسات مطالعات استراتژیک آمریکا در چند سال گذشته یک تحلیلی ارائه کردند و در واقع یک طرحی را به نام small beauty (کوچک زیباست) طراحی کردند و منظورشان این بود که ما باید در خاورمیانه این کشورهای بزرگ را به کشورهای کوچک تبدیل کنیم چرا که کشورهای کوچک، لقمه‌های حاضر و آماده می‌باشند که کاملاً از نظر آنها زیبا هستند؛ این اساس طراحی خاورمیانه بزرگ به نفع اسرائیل بوده که اینجا کشورهای کوچک و ضعیفی شوند که هیمنه اسرائیل بر همه آنها حاکم باشد؛ این طراحی آنها بود، حتی مثلاً در لبنان جنگ سی و سه روزه همین بود که جغرافیای انسانی منطقه را تغییر دهند و در این شرایط که دشمن چنین طراحی دارد، دو گزینه تسلیم شدن (که نقشه آنها به طور کامل پیدا شود) و مقاومت است؛ اینکه مقام معظم رهبری روی مقاومت تأکید کنند، برمی‌گردد به این شرایطی که ما در آن داریم به سری بریم.

◀ وظیفه دفتر تبلیغات اسلامی را در برابر موضوع مقاومت چه می‌دانید و چه توصیه‌هایی برای همایش دارید؟

گفتمان سازی، سنخ چیزی است که با دنیای ذهنی آدمیان کار دارد و با فکر و اندیشه و انگیزه و این جهات درونی و نظام باورها، ارزش‌ها و انگیزه‌های افراد کار دارد، دستگاهی مانند دفتر تبلیغات اسلامی که یک دستگاه علمی و فرهنگی است، طبعاً برای چنین کارهایی مستعد هست، چرا که مملو از نیروهای فکری و علمی است که می‌توانند تولیدات علمی و فرهنگی داشته باشند؛ تولیدات علمی و فرهنگی با دنیای درون انسان‌ها و با ذهنیت‌ها تماس دارد.

نمی‌شود، چون کنش‌ها و رفتارها بعد از خوروی دارد و آن وقت سهم قرآن در رفتار گفتمان سازی چه خواهد بود؟ اتفاقاً یکی از برجسته‌ترین ابعاد تأثیرگذاری قرآن در بحث گفتمان سازی مقاومت، استمداد از آن دسته از آیاتی است که پاداش و اجر معنوی، اجر دنیوی و اجر اخروی مقاومت را بیان می‌کند. تا آن تصویرسازی اتفاق می‌افتد و تا شخص می‌بیند در سایه مقاومت چه پیام‌هایی، چه دنیوی چه اخروی اتفاق می‌افتد و آن برکاتی که ناشی از مقاومت در راه خداست، عاید شخص می‌شود؛ بنابراین، راهکار مهم و اساسی در واقع اقدام به تصویرسازی و آرمان‌سازی در مقوله مقاومت است که سرمایه عظیم قرآن در این زمینه می‌تواند در اختیار ما قرار دهد.

◀ چرا ما باید از قرآن در مسأله مقاومت استفاده کنیم؟

ریشه امر، به اعتبار قرآن و جایگاهی که این منبع عظیم معرفتی و ایمانی در قلوب انسان‌های مومن دارد، برمی‌گردد؛ ما متقن‌ترین مستندمان در حوزه معارف و حوزه عمل و رفتار و ایمان، قرآن است و همه ما تجربه کردیم در موعظه، در گفت و گوهای علمی در هر زمینه‌ای تا وقتی که بحث مستند به یک آیه و یک مفهوم قرآنی می‌شود، قلوب در اقبال به مطلب، قانع شدن نسبت به آن، دل دادن به محتوای آن مطلب، بسیار همراه می‌شوند؛ ریشه آن در اعتباری است که این قرآن شریف دارد و طمأنینه و آرامشی که در مخاطب نسبت به آن مطلب ایجاد می‌شود، در هر سطحی از سطح گفتمان سازی، چه سطح اصل جلب توجه مخاطب که این صبر و مقاومت ضلع مهمی از اضلاع زندگی بشری باشد و قرآن نسبت به آن ناظر است و در واقع دعوتی که به سوی صبر و مقاومت می‌کند، چه در احوالات شخصی و چه در مصائب و مصیبت‌هایی که به شخص وارد می‌شود و چه در ساحت‌های مختلف حیات اجتماعی مقوله دین داری، این یک منبع اعتبار بخش؛ اطمینان بخش و آرامش بخش است و در گفتمان سازی که هم بحث دغدغه مند کردن و هم بحث باورمند کردن و هم ایجاد انگیزه مطرح است، آیات قرآنی مربوطه می‌توانند در تمام این سطوح سه گانه ایفای نقش کنند.

◀ چرا مقام معظم رهبری در دوره کنونی بیش از هر دوره‌ای بر مقاومت تأکید می‌کنند؟

علت اصلی این تأکید، آن است که ما در سال‌های اخیر شاهد تغییر تاکتیک استخبارات در مقابل پنهان با واسطه به سمت مقابله صریح و آشکار هستیم؛ علت استفاده از کلمه تاکتیک به خاطر این است که استراتژی استخبارات در مقابل ملت ایران دچار تغییر نشده و از همان اول استراتژی براندازی، استراتژی تلاش در جهت عدم توفیق انقلاب اسلامی، عدم شکوفایی این انقلاب و عدم بسط و گسترش گفتمان انقلاب اسلامی بوده است؛ این استراتژی کلان استخبارات و نمی‌خواهد این حرکت و نهضت عمیق به ثمر بنشیند. این راهبرد کلان و استراتژی آنها است و در این استراتژی هیچ تغییری اتفاق نیفتاده و این غلط است، که بگوییم که اینها اخیراً به این جمع بندی رسیده‌اند؛ در این سال‌ها این استراتژی را به طرق پنهان یا با واسطه انجام می‌دادند، مانند جنگ تحمیلی که به ظاهر خودشان در جنگ مقابل ما نبودند ولی جنگ نیابتی را علیه ما رقم زدند و سیاست‌های خصمانه‌ای که در شرایط مختلف علیه ما اعمال کردند که در این چند سال اخیر حالت تهاجمی به خودشان گرفته‌اند. وقتی تشدید تحریم‌ها و فشارهای مختلف شکل می‌گیرد که دشمن حالت تهاجمی می‌گیرد، مسئله مقاومت در مقابل دشمن ضرورت پیدا می‌کند.

رئیس پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی:

تئوری و دکترین دولت اسلامی باید مقاومت و جهاد باشد / گزارشی از کرسی ترویجی «قرآن و مبانی سیاسی مقاومت»

کرسی ترویجی «قرآن و مبانی سیاسی مقاومت اسلامی» به همت پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم برگزار شد.

به گزارش تبلیغ نیوز (پایگاه خبری دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، کرسی ترویجی «قرآن و مبانی سیاسی مقاومت اسلامی» با حضور حجت‌الاسلام والمسلمین نجف لک زایی به عنوان «ارائه دهنده» و حجت‌الاسلام والمسلمین سعید بهمنی به عنوان «ناقد» و دبیری علمی حجت‌الاسلام والمسلمین محمدعلی محمدی برگزار شد. در ابتدای این کرسی، حجت‌الاسلام والمسلمین محمدی با بیان محورهای همایش مقاومت اسلامی از نگاه قرآن، گفت: همایش «مقاومت اسلامی در قرآن» در بهمن ماه ۱۳۹۸ برگزار خواهد شد که دارای ۵ پنل اصلی «مفاهیم، مبانی و اصول مقاومت اسلامی (دارای ۴ شاخه اصلی مبانی و اصول اعتقادی، مبانی و اصول سیاسی، مبانی و اصول اعتقادی، مبانی و اصول فقهی مقاومت)»، «الگوهای مقاومت در قرآن کریم و معرفی شاخص‌ها و افراد و مصادیق مقاومت»، «دستاوردهای مقاومت از منظر قرآن کریم»، «چالش‌های مقاومت از منظر قرآن کریم؛ چالش‌های سیاسی، اعتقادی، اخلاقی و فقهی و سایر چالش‌ها» و «گفتمان‌سازی مقاومت از منظر قرآن کریم» است که دومین جلسه از سلسله نشست‌های همایش مذکور با عنوان «قرآن و مبانی سیاسی

مقاومت اسلامی» را برگزار می‌کنیم و در خدمت ارائه دهنده حجت‌الاسلام والمسلمین استاد لک زایی و ناقد محترم حجت‌الاسلام والمسلمین بهمنی هستیم.

◀ پیام اصلی اسلام؛ رشد و تعالی انسان

سپس، حجت‌الاسلام والمسلمین استاد لک زایی اظهار داشت: پیدایش انقلاب اسلامی به رهبری حضرت امام (ره) به دلیل عدم رضایت از وضع زمانه بود؛ پیروزی انقلاب و تحقق جمهوری اسلامی و مردم سالاری اسلامی در ایران گام اول از پیام نجات‌بخش اسلام برای انسان امروز به حساب می‌آید زیرا در سطح منطقه همچنان مسائلی وجود دارد که مورد رضایت رهبری و امت اسلامی نیست. در سطح بین‌المللی نیز وجود نظام سلطه با ارزش‌های بنیادین اسلامی در تضاد است؛ لذا مسأله مهم این است که چگونه باید در برابر کسانی که به فرموده رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم با انقلاب اسلامی عناد و دشمنی دارند، مقاومت کرد. تفاوت ما و نظام سلطه در این است که ما همه جهانیان را به راه تعالی و رشد دعوت می‌کنیم، اما آنها جهانیان را به سقوط و فساد و بردگی و بندگی دعوت می‌کنند؛ ندای پیامبر اسلام ﷺ به تبعیت از وحی الهی این بود که «قُلْ يَا أَهْلَ

الکتاب تعالوا لی کلمه سواء بیننا و بینکم اَلَا تَعْبُدُونَ اللّٰهَ وَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَ لَا يَتَّخِذُ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ» بنابراین، آنچه اسلام در سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی تعقیب و پیگیری می‌کند، پیام تعالی و رشد فضایل است.

◀ مفهوم‌شناسی «مقاومت»

پس از بیان مقدمات، به بحث واژه‌شناسی خواهیم پرداخت. در تعریف لغوی مقاومت در دهخدا معانی ایستادگی، پافشاری، استقامت، دوام، ضدیت‌کردن با کسی در امری و برابری کردن آمده است. اگر چه

وجود مقاومت دارای سابقه دیرینه است، اما اصطلاح «مقاومت» پس از اقدام رییس جمهور امریکا در قرار دادن ایران و چند کشور دیگر در محور شرارت، به یک اصطلاح سیاسی مهم و کلیدی تبدیل شد. مقاومت جز مفاهیم سازه‌ای به حساب می‌آید و جز مفاهیم بسیط نیست. مفهوم سازه‌ای مفهومی است که برای تکمیل تصور خود از آن، باید سازه‌ای را در نظر بگیریم. من تلاش کردم که با در نظر گرفتن سه عنصر این سازه را تشریح کنم. در مقاومت سه عنصر عامل یا مقاومت‌کننده (الف)، دشمن و مانع (ب) و هدف (ج) داریم. به بیان دیگر، (ب)، در برابر (الف) مقاومت و ایستادگی و پایداری و از خودگذشتگی می‌کند تا (ج) تحقق پیدا کند یا تا به وضعیت (ج) برسد. همان گونه که مشاهده می‌شود، مولفه‌های معنای اصطلاحی مقاومت با معنای لغوی آن تطبیق دارد.

◀ معرفی کلیدواژه‌های مرتبط به «مقاومت» در قرآن کریم

مطلب بعدی کلیدواژه‌های مرتبط با بحث مقاومت در قرآن کریم است. استقامت، تقوا، طاغوت، ظلم، اطاعت، فلاح، فوز، جهاد، قتال، ثبات، ذلل، عوج، فسق، فساد، صراط، مستقیم، عمل صالح، کفر، شیطان، وسوسه، طریق، عسر، سیر، ابتلاء، نفی سبیل، ولایت، عزت، تقیه، خیانت و زلت (لغزیدن) و خیلی مفاهیم که در ساخت شبکه مفهومی برای بررسی مفهوم مقاومت باید پیگیری شوند. به عبارت دیگر، از منظر قرآن کریم، هم بیان می‌شود که چه کسی باید صابر و مقاوم باشد و هم این که در برابر چه کسی باید این موضع را داشت. قرآن همواره انسان‌ها را از پیروی از شیطان و دشمن برحذر داشته است. بر این اساس، می‌توان گفت مقاومت یک امر دائمی، ذاتی و همیشگی است. به بیان دیگر، اگرچه ممکن است مصادیق آن عوض شود، اما مصادیق دیگری پدیدار خواهد شد. لذا انسان مومن همواره باید مقاومت کند و ثوری و دکتربین دولت اسلامی باید مقاومت و جهاد باشد. یعنی همان طور که در سطوح فرادولت یا فرودولت سبک زندگی جهادی مطلوب است، دولت اسلامی نیز باید سبک مقاومت جهادی را در پیش بگیرد.

◀ سطوح و ساحت‌های مقاومت

مقاومت سطوح مختلفی دارد: سطح خرد، متوسط و کلان. بحث ما در این جلسه مقاومت در سطح متوسط و ملی است، زیرا دولت جمهوری اسلامی ایران دولت محدود و ملی است.

چارچوب نظری بحث ما دوفطرت است - فطرت محجوبه و فطرت مخموره - و به تعبیر قرآن نور و ظلمت است. به طور کلی، با الهام از آیه الکرسی و حدیث جنود عقل و جهل الگوی تحلیل ما الگوی حرکت خواهد بود و بر این اساس چارچوب نظری بحث ما شش رکن دارد. گویی جاده‌ای از دنیا تا آخرت وجود دارد و دین و دولت اسلامی و رهبری تلاش می‌کنند تا امت به سمت نور برود و در مقابل جریان‌ی وجود دارد که تلاش می‌کند تا امت از جاده منحرف شود و به سمت ظلمت برود. دولت اسلامی موظف است تلاش کند تا تعداد افراد و دولت‌هایی که به سمت نور می‌روند، بیشتر شود و از تعداد دولت‌هایی که به سمت ظلمت هدایت

می‌کنند، کاسته شود. در مواجهه با مانع سه حالت متصور است: یکی این که، مانع تسلیم شود و به سمت ما بیاید و فاصله به سمت کاهش برود، دوم این که ما کوتاه بیاییم و به سمت او برویم و به تعبیر متخصصین گپ کاهنده منفی است و حالت سوم، حالت توازن و متوقف کردن دشمنی می‌باشد. این حالات در عرصه سیاست خارجی مطرح می‌شود که در مقابله با طاغوت هر کدام از گروه‌ها که تسلیم شوند، فاصله کاهشی ایجاد می‌شود. ولی باید در نظر داشت که اگر این تسلیم و کاهش در جبهه حق رخ دهد، خروج او از ظلمت به سوی نور دچار اختلال شده‌است و اگر در جبهه باطل این اتفاق بیفتد، می‌گوییم در خروج او از نور به سمت ظلمت اختلال ایجاد شده‌است. البته نتیجه تابع اخص مقدمات است و تا تغییر ۱۸۰ درجه‌ای صورت نگیرد، آن حرکت بر نمی‌گردد. لذا جاهایی ممکن است اتفاقات دیگری مانند تقیه یا همراهی تاکتیکی اتفاق بیفتد. مثلاً در قرآن کریم آمده فرار از جبهه جنگ ممنوع است، مگر اینکه این فرار برای تعویض جایگاه و عقب‌نشینی برای یافتن مسیر تازه برای ادامه نبرد باشد. لذا مقاومت یعنی این که به سمت دشمن نروید و افکار و اندیشه‌های او را نپذیرید، در غیر این صورت استقامت و مقاومت شما شکسته می‌شود. شما باید پیوسته در مسیر غلبه بر طرف مقابل حرکت کنید.

◀ مبانی مقاومت

۱. مبانی عام مقاومت مقصود از مبانی در این بحث ادله و اصول و قواعد است. مبانی دارای دو دسته مبانی عام و خاص هستند. مبانی عام عبارتند از:

۱. تقوا: همه عرصه‌های مقاومت را در برمی‌گیرد. خداوند در قرآن می‌فرماید: «یا ایها النبی اتق الله و لا تطع الکافرین و المنافقین» شما اگر بخواهید از کفار و منافقان اطاعت نکنید، باید مقاومت کنید چون آنها می‌خواهند شما را امر و نهی کنند. الان امریکا در صحنه بین‌المللی می‌خواهد شما را امر و نهی کند و باید مقاومت کنید. در حوزه تقوا آیات فراوان است.

۲. ایمان: از همه عرصه‌های مقاومت پشتیبانی می‌کند. خداوند می‌فرماید: «الذین آمنوا و لم یلبسوا ایمانهم بظلم اولئک لهم الامن و هم مهتدون» ایمان و پرهیز از ظلم به امنیت منجر می‌شود. لذا خدا فرموده بر ایمان و پرهیز از ظلم استوار باشید. در قرآن کریم برای ایمان متعلقات فراوانی ذکر شده است، مانند ایمان به غیب، ایمان به ملائکه، ایمان به کتاب خدا، ایمان به خدا، ایمان به آیات الهی. به عبارت دیگر، زمانی که فرد دارای ایمان به غیب و عوالم دیگر و فرشتگان است، ویروس ترس وارد جان او نمی‌شود.

۳. استقامت: خداوند در قرآن فرموده: «فاستقم كما أمرت و من تاب معك»

۴. عدالت: در حوزه عدالت نیز خداوند در بحث فلسفه ارسال رسل آیاتی بیان فرموده است. «لیقوم الناس بالقسط». اگر شما بخواهید ظلم نکنید و عدالت را برپا بدارید، باید در برابر ظالمان و طاغوت‌ها مقاومت کنید. به طور خاص هر زمان دو دسته ارزش‌های الهی و ارزش‌های غیرالهی روی هم قرار می‌گیرد، در تقدیم ارزش‌های الهی بر ارزش‌های غیرالهی، بحث مقاومت و

استقامت پیش می‌آید.

اما اگر بخواهیم همه اینها را در یک مولفه و گزاره جمع کنیم، بحث کلمه الله است. «کلمه الله هی العلیا» اگر کلمه الله هی العلیا است و کلمه الذین کفروا سفلی است، پس باید این را در سیر حرکت و مقاومت، تحقق ببخشیم. من از فرمایشات حضرت امام عبارت‌هایی را آوردم و به یکی از آنها اشاره می‌کنم. امام می‌فرماید که رسول خدا نگران استقامت امت بود. چون فرمود «شبیبتی سوره هود لمان هذه الایه» فکر می‌کنم این آیه در سوره شعرا نیز هست، البته من تاب معک را ندارد. ایشان می‌گوید کما امرت و من تاب معک موجب نگرانی رسول خداست. ایشان دلایل استقامت را در تعبیر زیر آورده‌اند، استقامت برای رفع فتنه از عالم، استقامت برای حفظ دین، استقامت در دفاع از اسلام، استقامت برای حفظ نهضت، استقامت برای مقابله با مشکلات، تحمل مشکلات برای مقابله با امریکا، تاسی از پیامبر در امر استقامت و استقامت برای استقرار اسلام. سپس می‌فرماید استقامت یعنی انجام وظایف؛ پس استقامت دولت اسلامی یعنی وظایفش را خوب انجام دهد و نگذارد که کفار بر مسلمان‌ها مسلط شوند و باید امنیت دنیا و آخرت را برای آنها تامین کند. جالب اینجاست که بحث امنیت را برای متقین هم آورده که «إن المتقین فی مقام امین» چون تقوا یک ارزش عام است و همه آنچه که در دین آمده را شامل می‌شود. «ان العاقبه للمتقین» و قانون و قاعده است یا آمده که عاقبت برای پرهیزگاران است یا «العاقبه للتقوا»

۲. مبانی خاص مقاومت

مبانی خاص را می‌توان در سه دسته ذیل خلاصه کرد:

الف- باورهای سیاسی؛ در حوزه باورهای سیاسی، بحث توحید و اجتناب از طاغوت و اطاعت از رهبران الهی مطرح می‌شود. خداوند فرموده «ان عبدوا الله و اجتنبوا الطاغوت» تفسیر حضرت امام این است که بعضی‌ها گمان کرده‌اند که واجتنبوا الطاغوت فعلی لازم ندارد. یعنی گفتند فقط عبادت کنید و اگر عبادت کنید، اجتناب از طاغوت اتفاق می‌افتد. ایشان می‌فرماید اجتناب از طاغوت هم افعالی لازم دارد و باید کارهایی انجام دهید که این بر شما صدق کند که از طاغوت اجتناب می‌کنید. در بحث اطاعت از رهبران الهی آیاتی مانند «اطیعوا الله و الرسول و اولی الامر منکم» و آیاتی که اتباع و لا تتبعوا یا اطیعوا یا لا تطیعوا در آنها به کار رفته‌است، قابل استفاده هستند.

ب- فضایل و ردایب سیاسی؛ در این بخش عزت (نفوذناپذیر) و ذلت مطرح می‌شود. برای این بحث می‌توان از آیات زیر بهره گرفت: «لله العزه و لرسوله و للمؤمنین» «قل إنما أعظکم بواحدة أن تقوموا لله مثنی و فردی» مثنی دولت اسلامی را هم در برمی‌گیرد. «یُرَکِّبُهُمْ و یُعَلِّمُهُم الکتاب و الحکمه». اینها جز وظایف دولت اسلامی است.

ج- قواعد و رفتارهای سیاسی؛ در قسمت قواعد و رفتارهای سیاسی، دعوت به اسلام مطرح است. به عبارت دیگر دولت اسلامی در راستای انجام استقامت باید جهانیان را به اسلام دعوت کند، همان گونه که پیامبر نیز دولت‌های زمان خویش را به اسلام دعوت کرد و گفت اسلام بیاورید تا در سلامت و امنیت باشید.

«ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ». این حرکت به نوعی کمک به تاسیس دولت‌های اسلامی و جمهوری‌های اسلامی مستقل و آزاد است. دولت مقاومت اسلامی باید تلاش کند که مقاومت به حالت متوازن نرسد، در غیر این صورت روند سقوط را طی خواهد کرد. دولت اسلامی باید پیوسته دست برتر را داشته باشد و طرف مقابل را مجبور کند که به سمتش بیاید، یعنی گپ و فاصله را با تسلیم شدن و تبعیت طرف مقابل بردارد و نه با کاهش فاصله خودش.

شرک امر مذمومی است، خیلی از مشرکان خدا را قبول داشتند، اما چون نتیجه تابع اخص مقدمات است، وقتی شرک آمد کسی در کنار خدای متعال خواست چیز دیگری را قرار دهد، این توحیدش از بین رفته و مشرک می‌شود.

◀ وظایف دولت اسلامی

آیات فراوانی داریم در بحث وظایف دولت اسلامی وجود دارد که از ذکر آنها خودداری می‌کنیم.

۱. وجوب اطاعت از رهبران الهی، دولت اسلامی زمانی به موفقیت می‌رسد که رهبری اسلامی اطاعت شود. خداوند در جنگ احد به پیامبر و یارانش وعده پیروزی داد، زمانی که سپاهیان موقعیت خود را در کوه به طمع غنیمت‌خواهی و دنیاخواهی رها کردند، دشمن از همان ناحیه نفوذ کرد و شکست خوردند. لذا تا زمانی که از دستورات تبعیت کردند، پیروزی با آنها بود. «و لَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحْسَبُونَهُمْ إِذًا فَيُلْغَثُهُمْ تَتَفَرَّقُونَ فِي الْأُمَرِ وَ غَضِبْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ»

۲. وجوب مقاومت در برابر دشمنان

۳. نفی سبیل

۴. جهاد: «و ما لکم لا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»

۵. امر به معروف و نهی از منکر: «و لتكن منكم امة يدعون الى الخير»

۶. وجوب اجرای عدالت و مبارزه با ظلم «ان الله يامرکم ان تُدُوا الْاِماناتِ الی اهلها» «فصلیحوا بینهما بالعدل و اقسطوا»

۷. تولی و تبری.

عرصه‌های مقاومت سیاسی

بحث بعدی متعلق مقاومت سیاسی و عرصه‌هایی است که باید در آن استقامت داشته باشد و در آن زمینه‌ها ساماندهی و برنامه‌ریزی کند. مقاومتی که برای دولت مطرح است، مقاومت راهبردی و تمدنی است و باید چندین سال آینده را در نظر داشته باشد و مواردی را که امنیت دنیوی و اخروی را تهدید می‌کند، شناسایی کند. به تعبیر ملاصدرا دولت اسلامی باید مستقبل را ببیند و مستقبل هم عاجل و هم آجل است. همان گونه که بیان شد، کلمه الله هی الاولیا یک راهبرد و رویکرد راهبردی است. دولت اسلامی تلاش کند تا کلمه الله هی الاولیا باشد و «لِيُظْهَرَ عَلَى الدِّينِ كَلِمَةً» را ببیند. من برخی از متعلقات مقاومت توسط دولت اسلامی را ذکر کردم:

۱. مقاومت علمی و معرفتی و دانشی است. شما نمی‌توانید در عرصه مقاومت پیروز شوید، مگر این که دانش لازم متناسب با مبانی و ارزش‌های خودتان را تولید کنید.

اگر علم قدرت تولید کند و آن علم در اختیار دشمن باشد، آن را در اختیار ما قرار نخواهد داد. ما باید خود به تولید دانش پردازیم، به ویژه علمی که مربوط به حوزه سایبر است.

ما امروزه با پدیده‌ای به نام گوگل مواجه هستیم که متعلق به امریکا است و اگر جهان را مانند انسان تصور کنید، گوگل مغز آن است. اینترنت مال وزارت دفاع امریکا است و NSA سازمانی است که اینترنت را مدیریت و کنترل می‌کند. گوگل اطلاعات و سابقه جستجوها و سلیق شما را در اختیار دارد و می‌تواند در خصوصی‌ترین مساله شما وارد شود و مثلا نرم‌افزاری را از گوشی پاک کند. گوگل سازمان خصوصی نیست و با کسی قرارداد ندارد و هر چه خود بخواهد تولید و پخش می‌کند.

من بحث تولید علم مقاومت را به دلیل تاکید فراوان قرآن بر علم و معرفت‌آموزی پیشنهاد می‌دهم که بحث از آن فرصت دیگری می‌طلبد.

۲. مقاومت فرهنگی در برابر فرهنگ‌های ضد دینی و تولید فرهنگ مقاومت. رییس کتابخانه ملی فرانسه به دلیل عدم لحاظ زبان فارسی در گوگل بوک بر علیه آن اعلام جنگ کرد و حتی هدیه مدیران گوگل را پرتاب کرد. امروزه روس‌ها موتور جستجوی اسپوتنیک را راه‌اندازی کردند و چینی‌ها نیز فضای سایبری خودشان را راه می‌اندازند. بحث تهاجم فرهنگی یا ناتوی فرهنگی بسیار مهم است و خداوند فرموده «و لا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَ جَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا» حال سوال این است که ما چقدر معارف قرآن را فهمیدیم تا بخواهیم بر اساس معارف قرآن جهاد کبیر و دشمن مبارزه کنیم؟

۳. مقاومت نظامی و انتظامی و اطلاعاتی و امنیتی. وضعیت ما در این عرصه و نیز عرصه مقاومت سیاسی مطلوب است.

۴. مقاومت اقتصادی و سامان دهی اقتصادی. دشمن می‌خواهد تئوری قورباغه پخته را برای ما اجرا کند و همان‌گونه که قورباغه با پخته شدن جان خود را از دست می‌دهد، تلاش می‌کند تا با تحریم و فشار ما را مجبور به تسلیم کند. اگر ما در این عرصه ضعیف نباشیم، دشمن نمی‌تواند بر ما تاثیر بگذارد.

۵. مقاومت مدیریت و مدیریت مقاومتی. الگوی حضرت یوسف و موسی و پیامبر اسلام ﷺ در اینجا قابل استفاده است.

۶. مقاومت در الگوهای زندگی. در این بخش بحث هویت و مشارکت و مشروعیت و به ویژه سبک زندگی مطرح می‌شود. آیات «و لا تَهِنُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ انتم الاعلون ان کنتم مومنین» و «لقد کان فی رسول لله اسوه حسنه» نیز در این عرصه قابل استفاده هستند.

۷. مقاومت در عرصه الگوهای مملکت داری از قبیل الگوی پیشرفت.

۸. مقاومت در جامعه‌سازی و دولت‌سازی اسلامی.

۹. مقاومت در برابر جهانی‌سازی.

۱۰. مقاومت در برابر هرگونه تجاوز و اشغال سرزمین‌های اسلامی. آیات ینهاکم و لا ینهاکم در سوره ممتحنه به این مطلب اشاره دارد که با کسانی که با شما در دین تان می‌جنگند و شما را از سرزمین تان بیرون می‌کنند یا کسانی که با این‌ها کمک می‌کنند، نباید ارتباط داشته باشید تا

سرزمینتان را پس دهند و از جنگ با دین شما خودداری کنند. شما اگر عقب‌نشینی کردید، او ارزش‌های خودش را بر شما تحمیل می‌کند. مثلا شرط اعطای کالا یا امتیاز خاص را پذیرش سند ۲۰۳۰ قرار می‌دهد و از این طریق افکار خود را بر شما تحمیل می‌کند.

۱۱. مقاومت در برابر هر گونه ظلم و بی‌عدالتی.

اگر دولت اسلامی بخواهد با رویکرد راهبردی وارد عرصه مقاومت شود، باید بحث آموزش و پرورش، اقتصاد و فرهنگ و قرآن را جدی بگیرد؛ متأسفانه امروزه شبکه‌های اجتماعی، سلب‌ریتی‌ها و حتی خارج از مرزها برای ما جامعه‌سازی می‌کنند و تاسف‌آور است که ما گاهی به مساله آگاهی نداریم و نمی‌دانیم دشمن از کدام محورها جلو می‌آید.

بحث بعدی، الگوهای مقاومت سیاسی در قرآن کریم است که از آن بحث نمی‌کنم؛ به طور خلاصه باید بگویم که زندگی جهادی مبنای مقاومت و دلیل مقاومت از نگاه قرآن کریم است که از جهاد اکبر به عنوان زیربنا شروع می‌شود. به عبارت دیگر، من باید در برابر هواهای نفسانی خودم مقاومت کنم تا به جهاد کبیر و جهاد افضل و جهاد اصغر برسم. دولت اسلامی که جامعه را مدیریت و راهبری می‌کند و رهبری اسلامی در راس آن است، باید با رویکرد راهبردی مقاومت در عرصه‌های مختلف را سازماندهی کند تا جامعه اسلامی در برابر سلطه‌گران برای تحقق توحید و تجلی دین در مقیاس جهانی موفق شود. به بیان دیگر، آرمان و نهایت مقاومت این است که کلمه توحید و کلمه الله حاکم بر همه جهان شود.

سپس، حجت الاسلام والمسلمین محمدی به جمع بندی مباحث ارائه کننده این کرسی پرداخت و اظهار داشت: فرمایشات جناب استاد را می‌توان در چند نکته تلخیص کرد؛ از نظر ایشان، پیام اصلی اسلام تعالی و رشد است و قرآن برای تعالی و رشد آمده است، اما وقتی دولت شکل بگیرد و بخواهد این وظیفه را انجام دهد، موانعی پیش می‌آید و از این رو باید مقاومت شکل بگیرد. نکته دیگر این که وظیفه ذاتی دولت اسلامی تامین امنیت دنیوی و اخروی است. از منظر استاد مقاومت یک مفهوم سازه‌ای است و نه بسیط و به عبارت ساده تر از مفاهیمی است که برای تصور آن باید سه سازه را مدنظر بگیریم: عامل یا مقاومت کننده، مانع و هدف. استاد معتقدند که مقاومت یک امر ثابت و همیشگی است و نمی‌شود گفت که مقاومت تمام شد، بلکه موانع یکی پس از دیگری می‌آید و ما باید در برابر همه آنها مقاومت کنیم. استاد بر این باور بودند که مراحل مقاومت به سه شکل متصور است: گاهی دشمن کوتاه می‌آید، گاهی عامل یعنی ما کوتاه می‌آییم و گاهی هم حالت توازن پیش می‌آید؛ یعنی گپ کاهنده و فزاینده و پارالل.

اصل بحث ما، بحث مبانی سیاسی مقاومت اسلامی است. استاد فرمودند که مقصودشان از مبانی منابع و ادله و اصول و قواعدی که مقاومت باید انجام شود، است. به عبارت ساده‌تر استاد مبانی را اعم از اصول و ادله و قواعد در نظر گرفتند. مبانی را به مبانی عام و خاص تقسیم کردند. در مبانی عام تقوا، ایمان، استقامت و عدالت را فرمودند. مبانی خاص را به سه دسته تقسیم

کردند: مبانی اعتقادی و باورهای سیاسی مثل التزام به توحید و لزوم پیروی از پیامبران و رهبران الهی. بخش دوم فضایل و رذایل سیاسی مثل عزت، قیام لله و بخش سوم هم قواعد و رفتارهای سیاسی است و احتمالاً بتوانیم به «آیات المحکمه و فریضه عادل و سنه القائمه» برگردانیم؛ البته در متن استاد این بحث نیامده است.

بحث بعدی که ایشان مطرح کردند، بحث متعلق مقاومت است. حضرت استاد قبلاً فرموده بودند که مقاومت مفهوم عامی است، پس تقریباً شامل همه عرصه‌ها می‌شود، اما مهمترین عرصه‌ها مقاومت علمی، فرهنگی، نظامی، اقتصادی، مدیریتی و الگوهای زندگی است، مقاومت در عرصه الگوهای مملکت‌داری، مقاومت در جامعه‌سازی و در برابر تجاوز و اشغال سرزمین‌های اشغالی. هشتمین بحث که استاد می‌خواستند به آن بپردازند، بحث الگوهای مقاومت سیاسی مثل حضرت موسی، اصحاب کهف، حضرت ابراهیم و حضرت رسول و سایر کسانی است که به عنوان الگوها مطرح هستند. در ادامه این کرسی ترویجی، حجت الاسلام والمسلمین بهمنی به نقد مباحث ارائه شده پرداخت و گفت: مفهوم مقاومت در سطح عمومی مفهومی شناخته شده است و ابهام چندانی در آن نداریم، اما اگر مفهوم را به مدرسه بیاوریم و در محیط آکادمیک بخواهیم بحث کنیم، طبعاً بحث دشواری‌های آکادمیک را پیدا می‌کند و معمولاً اگر بحث بیاید و ریشه‌های آکادمیک پیدا کند و مدار بحث و مباحثه در محیط علمی باشد، ریشه‌دارتر و عمیق‌تر خواهد شد؛ البته من واقعاً سطح بحث‌ها را در این کرسی‌ها نمی‌دانم که تا کجا باید پیش برویم و طبعاً ما از یک معنا لایه برداری می‌کنیم تا تعاطی علمی شکل بگیرد و ما ذهنمان به دامنه‌های معنایی و حدود و ثغور بحث تحریک شود، لذا بحث در این سطح شکل می‌گیرد.

درباره بیان مسأله تصور من این است که مسأله اعم بیان شده است. مسأله ما متأثر از عنوان است، هر چند در عنوان هم نوعی تفنن بود، ایشان فرمودند مقاومت اسلامی با رویکرد سیاسی، اینها قرابت معنا دارد، ولی از همدیگر جدا هستند. در بیان مسأله ایشان بر بحث مقاومت تاکید می‌کنند و نتیجه می‌گیرند که لازم است بحث مقاومت مورد بررسی علمی قرار بگیرد، در حالی که عنوان ما قرآن و مبانی سیاسی مقاومت است. باید دقیقاً عناصر مفهومی معلوم شود تا بدانیم مسأله چیست. بحث ما درباره مفهوم کلی مقاومت نیست، بلکه قرآن و مبانی سیاسی مقاومت است. یک نکته‌ای عرض می‌کنم بنده کتاب‌های روش تحقیق فراوانی را مطالعه و نقد کردم و در دهه ۷۰ چند جلسه درباره روش تحقیق در خدمت آقای لکزایی بودم. بیان مسأله به طور خلاصه این است: چیزی که باید باشد و نیست یا به اندازه کافی نیست یا چیزی که نباید باشد و هست یا به اندازه کافی هست که نگران‌کننده است. اگر کسی در بیان مسأله تعریف کرد و هدف را بیان کرد، اینها مسأله نیست. اگر مسأله است، مسأله هدف نیست. هدف چیز دیگر است. به هر حال تصور من این است که در اینجا آنچه بیان شده، اعم است.

◀ نپرداختن به مفهوم «مقاومت»

در بحث دوم که به مفهوم مقاومت پرداخته، واقعا مقاومت تعریف نمی‌شود و تنها بر سازه‌ای بودن مقاومت تاکید می‌شود. اساساً وقتی می‌گوییم سازه، یعنی سطحی از انتزاع دارد. شما هر چه از نردبان انتزاع بالا بروید، از سطح واقعیت فاصله می‌گیرید و معانی انتزاعی می‌شود و هر چه از نردبان پایین‌تر بیایید، معانی به سطح واقعیت نزدیک می‌شوند تا به شاخص می‌رسند. مثلاً مفهوم منزلت اجتماعی را نمی‌توانید نشان دهید، چون مفهوم انتزاعی است. منزلت اجتماعی را به چند سازه می‌شکنند. یکی مدرک علمی شخص است و یکی از سازه‌هایی است که منزلت ایجاد می‌کند. یکی دیگر از سازه‌ها شغل و سطح سازمانی شخص است. دیگری تعلق گروهی شخص است. یک سطح مثلاً درآمد شخص است. همچنان اینها در سطح انتزاعی هستند و باید شکسته شوند. مثلاً وقتی می‌گوییم مدرک یعنی دکترا داشته باشد یا تخصص داشته باشد. وقتی می‌گوییم ثروت یعنی مثلاً زمین و حساب بانکی داشته باشد. تعلق گروهی یعنی مثلاً کدام جناح و حزب است. این تبیین ایشان هر چند جالب است که الف یا مقاومت کننده در برابر ب یا دشمن مقاومت می‌کند تا به هدف برسد، ولی به تصور بنده اینها ارکان مقاومت هستند. مثل این که ما می‌گوییم ارکان تشبیه مشبه و مشبه به و ادات تشبیه است و هنوز نمی‌دانیم که خود تشبیه چیست. در سازه باید عناصر درونی شی بیان شود. یعنی مقاومت عناصر درونی دارد و دشمن، بیرون است. در این مطالبی که درباره مبانی عام فرمودند، به مفاهیم سازه‌ای این مفهوم نزدیک هستند. چیزی که بنده از مفهوم مراد می‌کنم، یک سطح مفهوم است که وقتی به ابعاد تبدیل می‌شود، سازه می‌شود و سپس به سطح متغیرها و بعد شاخص‌ها می‌آید. در این الگو به اعتقاد من تبیین سازه‌ای، عناصر درونی مقاومت است.

◀ بررسی تعبیر «ذاتی»

در بحث سوم جایگاه مقاومت در دولت اسلامی در نگاه قرآن کریم ایشان به «ذاتی بودن» پرداختند. در منطق و فلسفه ذاتی شی لاینفک است، در حالی که تمام چیزهایی که استاد می‌فرمایند همه امور تشریحی و فعل هستند و افعال هیچ‌وقت ذاتی نیستند. به نظر مراد ایشان از ذاتی لازم بودن و وجوب تکلیفی است و نه وجوب تکوینی ذاتی. لذا به نظر من اینجا شاید ذاتی من باب مبالغه است والا تعبیر مناسب‌تر همان تعبیر لازم یا وجوب است که در فقه ما هم رایج است.

◀ سطح‌بندی نشدن کلید واژه‌ها

ایشان بیش از ۳۰ کلیدواژه را آوردند که نشان دهنده سطح گسترده اطلاعات ایشان است، اما سطح‌بندی نشدن واژه‌ها اختلال مفهومی ایجاد می‌کند. مثلاً ما وقتی کلیدواژه‌ها مرتبط را بیان می‌کنیم، به اعتقاد من وقتی سطح مباشر مفاهیم را می‌آوریم، ارتباط قوی‌تری با آن برقرار می‌کنیم. در این که میان آنها نوعی ارتباط است، بحثی نیست، بلکه بحث بر سر سطح‌بندی نشدن واژه‌ها است. این واژگان فراوان که نشان از ثروت معنایی ایشان دارد، به اعتقاد من اگر طبقه‌بندی می‌شد و از لزوم به معنی ااعم می‌رفت به لزوم‌های دیگر، خیلی زیباتر می‌شد.

در بحث سطوح مقاومت ایشان سه سطح خرد، متوسط و کلان را بیان کردند و سطح کلان را کنار گذاشتند؛ از سطح متوسط، دولت اسلامی و ملی را مراد کردند که ظاهراً این محل بحث است، چون دولت اسلامی هم وقتی می‌خواهد مقاومت کند، در بخش زیادی از مقاومت او در مناسبت‌های بین‌المللی تعریف می‌شود. اتفاقاً ما این بحث را ذیل مطالبات رهبری شکل می‌دهیم که ایشان جبهه مقاومت را در سطح جهان تعریف می‌کنند. یعنی شما به عنوان دولت هم می‌خواهید نقش‌آفرینی کنید، به عنوان دولت در هندسه جهانی نقش‌آفرینی می‌کنید و کوشش می‌کنید جبهه مقاومت در جهان را در برابر استکبار تقویت کنید.

◀ انتزاعی بودن مفاهیم «نور» و «ظلمت»

به خاطر دارم که در سالیان پیش که در خدمت استاد بودیم ایشان می‌فرمود در کارهای تحقیقاتی از به کار بردن مفاهیم مبهم و روشن نشده بپرهیزید. مثلاً می‌گویید تدین در رقم زیاد است، ما «زیاد» را نمی‌دانیم اندازه اش چقدر است و به چقدر زیاد می‌گویند. بگوییم خیلی خوب است و اندازه متعارفی که مخاطبان ما بدانند که چقدر است، نداریم. در مورد حرکت از ظلمات به سمت نور، ظلمات و نور بدهی ما حوزوی هاست که شاخص‌هایش را تعیین نکردیم که ظلمت و نور دقیقاً چیست و چه اتفاقی می‌افتد که از ظلمت به نور و از نور به ظلمت می‌رسیم. اینها یک سری مفاهیم کیفی هستند که هنوز تعیین نشده‌اند. برای ما جاذب و جالب است و در بیانات شهید صدر نیز آمده است و آن جا هم نیاز به تبیین دارد. در حقیقت اینها مفاهیم انتزاعی هستند و باید با معانی میدانی چفت شوند، تا بتوانیم حد و اندازه آنها را فهم کنیم.

◀ در نظر گرفتن معنای لغوی مبنا

در بحث ششم استاد از مبانی، معانی متعارف مبانی را در مدرسه مراد نمی‌کنند. ایشان معنای لغوی مبنا را مراد می‌کنند و نه معنای اصطلاحی. زمانی که ما در مباحث آکادمیک از مبانی سخن می‌گوییم، انتظار داریم که شاهد داده‌های تجربیدی و متافیزیکی باشیم و به منطقه فلسفی نزدیک شویم، چون پایه‌های اصلی هستند و به اینها بپردازیم و نه به تشریحات. ایشان مثلاً بدسته‌ای از احکام تاکید دارند «یا ایها النبی اتق الله و لا تطع الکافرین» این آیات مبنا و تشریح است. اینها را ما به عنوان مبنا نمی‌دانیم، مگر این که معنای لغوی از آن را مراد کنیم. اگر ما می‌خواستیم مبانی سیاسی مقاومت را با لحاظ تجربیدی بودن بگوییم، شاید به سراغ نظریه فطرت می‌رفتیم. علامه از نظریه فطرت مسأله قتال با مشرکان را درست می‌کند. ایشان آیه «قاتلوا فی سبیل الله الذین یقاتلونکم» را کلاً نادیده می‌گیرد و می‌گوید اصل قتال از فطرت صورت‌بندی می‌شود و کافر علیه فطرت خودش عمل کرده و این عمرش علیه خودش است و هر چه زودتر او را بکشید، به نفع اوست. ایشان از یک امر تجربیدی و هستی‌شناسانه مثل فطرت آغاز می‌کند. البته از آن آیه بخواهیم مبانی را صورت‌بندی کنیم، به اعتقاد شخص بنده این دین نیست که موصوف به فطرت است، بلکه حنیف بودن است و حنیف بودن فطری است و اعتدال و استوا و استقامت داشتن است. به هر حال خواستم بگویم اگر خواستیم به مبانی بپردازیم، جنس بحث‌های ما به بحث‌های تجربیدی و متافیزیکی نزدیک می‌شود.

چکیده مقالات همایش مقاومت اسلامی از نگاه قرآن

جایگاه و اهداف مقاومت اسلامی، از دیدگاه مفسران مذاهب اسلامی

محمد صادق یوسفی مقدم m.yousefmoqaddam@isca.ac.ir

کلید واژه ها: قرآن کریم، مفسران، مقاومت اسلامی، جایگاه مقاومت و اهداف مقاومت

نظریه مقاومت نظریه‌ای است که مقام معظم رهبری آن را تبیین کرده‌اند و بر اساس آن اقدامات موثر سیاسی، اجتماعی و نظامی در راستای ثبات و امنیت مردم و نظام اسلامی و حفاظت از منافع ملت مسلمان ایران و سایر ملل اسلامی و مستضعفان جهان شکل گرفته است. با توجه به اینکه قرآن کریم مهمترین منبع الهام بخش اندیشه دینی و شکل‌گیری حرکت‌های اجتماعی اسلامی است، سخن در این است که مفسران مذاهب اسلامی در تفاسیر خود چه جایگاه و اهدافی برای مقاومت اسلامی بیان کرده‌اند. با مطالعه و تحلیل دیدگاه‌های مفسران مذاهب اسلامی، آشکار میشود که افزون بر آنکه مقاومت از جایگاه مهمی برخوردار است، باید در راستای تحقق اهداف الهی انجام پذیرد. همچنین اهداف مقاومت که عبارت است از: استقرار نظام اسلامی، دفاع از نظام اسلامی مستقر، بازدارندگی دشمن از اقدام نظامی، سیاسی و اقتصادی، دفاع از مستضعفان، تامین امنیت جامعه، آزادی دینی و عدالت اجتماعی، باید به طور همزمان مورد توجه باشد در غیر این صورت از آموزه‌های قرآن فاصله خواهد گرفت چنان‌که اندیشه‌ها، برنامه‌ها و اقدامات جریان‌های تکفیری با اهداف و آموزه‌های قرآن در تعارض است. این مقاله در مقام تبیین و تحلیل دیدگاه مفسران درباره جایگاه و اهداف مقاومت اسلامی با روش توصیفی و تحلیلی است.

قرآن خاستگاه عزت و مقاومت فرهنگی

سعید بهمنی aedbahmani@yahoo.com

کلیدواژه ها: قرآن، جهان شمولی، والایی، غنا، پایان ناپذیری، هیمنه، مانایی، عزت، مقاومت

مقاله به بیان ویژگی‌های عزت‌آفرین قرآن می‌پردازد؛ با این فرضیه که چهارویژگی جهان شمولی، والایی، غنای پایان ناپذیر، و هیمنه مانای قرآن کریم سبب عزیز بودن این کتاب و خاستگاه عزت و مقاومت فرهنگی مؤمنان به قرآن در مقابل فرهنگ‌های رقیب است. البته؛ این امر لایشرط نیست؛ بلکه ایمان همراه با التزام به قرآن عزیز است که سبب عزت پیروان آن است. برای اثبات این فرضیه ویژگی چهارگانه قرآن و تأثیر آن در تولید و خلق عزت فرهنگی مؤمنان به قرآن، بررسی و تبیین می‌شود. روش پژوهش بر تحلیل داده‌های قرآن و قواعد استنباط از دلیل لفظی استوار است که بیش تر آن در علم اصول پردازش می‌شود.

جایگاه تاکتیک نرمش در راهبرد مقاومت اسلامی با تأکید بر اندیشه قرآن بنیان مقام معظم رهبری

فرج الله میرعرب mirarab@isca.ac.ir

کلیدواژه ها: مقاومت، نرمش قهرمانانه، اندیشه قرآن بنیان، امام خامنه ای

”مقاومت“ و ماندن در راه هدف الهی، اصلی اساسی در اندیشه انقلاب اسلامی است. این تفکر با دشمنان و آفات درونی و بیرونی مواجه است. سؤال اساسی این است که در مواجهه با دشمن و آفت، آیا تنها راه رودرویی و برخورد سخت است، یا نرمش هم می‌تواند تاکتیکی برای رسیدن به هدف مقاومت باشد. مقام معظم رهبری، امام خامنه ای، که با استفاده از قرآن، مقاومت را راهبرد خود در برابر دشمن قرار داده‌اند، ”نرمش قهرمانانه“ را تاکتیکی در راه رسیدن به هدف شمرده‌اند. در نظر رهبری که مستند به قرآن است، این تاکتیک ضمن برقراری توازن بین واقع‌گرایی و آرمان‌خواهی، ذیل سه اصل عزت، حکمت و مصلحت، قدرت مانور را در عرصه بین الملل برای نظام اسلامی فراهم می‌کند. نرمش قهرمانانه مانع تخاصم جاهلانه و سازش منفعلانه می‌شود و تاکتیکی معقول، سازمان یافته و سنجیده است که مجری سیاست خارجی در عین ادب، شدید و سخت است و با شناخت دقیق دشمن و هنرمندی در مانور، راه قهرمان شدن را هموار می‌کند. این پژوهش تلاشی است برای تبیین مسئله با ادله قرآنی و شواهدی از سیره پیامبر ﷺ و اهل بیت علیهم السلام و ارائه معیارها و ملاک‌های نرمش صحیح و ثمربخش و اثبات محکم بودن پشتوانه الهی این تاکتیک برای عملی شدن آن راهبرد. این پژوهش کتابخانه‌ای به روش توصیفی تحلیلی و مستند به قرآن، حدیث، تفسیر و تاریخ اسلامی انجام شده است و نوآوری آن ضروری نشان دادن نوع خاصی از نرمش در عین مقاومت سرسختانه در برابر دشمن است.

مبانی قرآنی و روایی مقاومت در کلام مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)

غلامحسین اعرابی ein.Arabi@gmail.com

کلید واژه‌ها: مقاومت، ایمان، رسالت انسانی، بصیرت، صبر، اعتماد به خدا، نصرت الهی، سنت الهی

به نظر می‌رسد مقاومت عبارت است از ایستادگی و سازش‌ناپذیری با ظلم و آماجگی همه‌جانبه برای حفظ داشته‌های مادی و معنوی و به‌دست آوردن ارزش‌های مادی و معنوی، چه در وجه فردی و چه در وجه جمعی برای رسیدن به مقصودها و مقصدهای مادی و معنوی تعریف شده در هویت فرهنگی و دینی و تمدنی یک جامعه یا یک امت کبیر. وقتی چنین آمادگی به وجود آمد دیگر آن فرد و جامعه «مقاومت یافته» به آرامش مطلوب رسیده و هیچ عامل درونی و بیرونی نمی‌تواند آن فرد یا جامعه یا امت را به نابودی و از همپاشی تهدید کند.

در این مقاله بر آن هستیم تا اصول و مبانی قرآنی و روایی پیدایش چنین مقاومتی را در کلام مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار داده و تحلیل نماییم. البته در کلام رهبری مباحث مهم مربوط به مقاومت از قبیل چرایی مقاومت؛ موجبات مقاومت؛ آثار مقاومت و... مطرح شده است؛ لیکن در این مقاله فقط به مباحث مربوط به اصول و مبانی قرآنی و روایی مقاومت به اختصار می‌پردازیم. معظم‌له تنها راه برونرفت از مشکلات موجود در جهان اسلام را ایستادگی و مقاومت امت اسلامی دانسته، زیرا این سنت الهی است که پیروزی قاطع به دنبال مقاومت، صبر و ایستادگی حاصل می‌شود: «... این سنت الهی است، اگر مسلمان‌ها بایستند، بر همه سازوبرگ قدرت‌های طاغوتی و مستکبر پیروز خواهند شد...» (بیانات رهبری به تاریخ ۹۷/۹/۴) از مجموع کلام ایشان این اصول قرآنی و روایی برای مقاومت استفاده میشود: ۱- ایمان به خدا؛ ۲- دستور خدا به مقاومت؛ ۳- اتکاء و توکل به خدا؛ ۴- اعتماد به وقوع حتمی وعده‌های الهی؛ ۵- بصیرت و صبر؛ ۶- عزم و اراده قوی در راستای رسالت انسانی در دفاع از هم‌نوع و رفع مظالم. روش این مقاله مبتنی بر روش تحلیلی-توصیفی و متکی به کلام رهبری است.

تبیین قرآنی نقش مقاومت در حکومت جهانی مهدوی

حسین الهی نژاد

کلیدواژه‌ها: قرآن، مقاومت، ظهور، حکومت جهانی، امام مهدی، تقابل حق و باطل

مقوله مقاومت از جمله مقولات مهم و تأثیر گذاری است که نقش اساسی در زندگی فردی و اجتماعی بشر دارد این مقوله در قرآن به صورت فراگیر در آیات مختلفی ذکر گردیده است مقاومت و استواری که بسیار مورد تأکید قرآن بوده و بسیار باورمندان اسلامی را بدان توصیه نموده دارای دو عامل مهم است ۱. تقابل حق و باطل ۲. صبر و بردباری. که یکی در شکل گیری مقاومت و دیگری در استمرار و تداوم آن نقش ایفاء می‌کنند. در قرآن تقابل و کشمکش حق و باطل که دیرین‌ترین و پرگستره‌ترین تقابل‌ها به شمار می‌آید تضمین کننده شکل گیری مقاومت در انسان شناخته می‌شود که بعد از شکل گیری مقاومت با بستر سازی تقابل حق و باطل، تداوم و استمرار آن نیز بواسطه شاخصه صبر اجرائی و عملیاتی می‌شود. گستره تقابل از منظر قرآن علاوه بر تکوینیات، شامل حال تشریعیات و نیز علاوه بر امورات فردی، امورات اجتماعی را نیز در بر می‌گیرد. رویکرد تقابل حق و باطل در ابعاد وسیعی نظیر بعد سیاسی، بعد فرهنگی، بعد دینی، بعد تمدنی، بعد اقتصادی و... مطرح است در دوران ظهور و حکومت جهانی مهدوی تقابل حق و باطل میان منجی و یاران او از یک طرف و مخالفان منجی و پیروانشان از طرف دیگر به اوج و نهایت خود می‌رسد یعنی جبهه حق با تمام خوبی‌ها و جبهه باطل با همه شرارت‌ها رو در روی هم قرار گرفته، و فراگیرترین و گسترده‌ترین جنگ خیر و شر که در تاریخ بشریت بی سابقه بوده رخ می‌دهد. بی شک هرچه این مصاف گسترده تر و عمیق تر باشد، مقاومت و بردباری نیز گسترده تر و عمیق تر خواهد بود. بر اساس داده‌های قرآنی و روایی در راستای شکل گیری ظهور و حکومت واحد جهانی علاوه بر صبر و مقاومت رهبر، صبر و مقاومت یاران و شهروندان او نیز لازم و ضروری است زیرا در این ستیز و مبارزه همه کفر با همه اذنانبش در برابر همه ایمان با همه عواملش قرار گرفته و سرنوشت این مبارزه برای هر دو جبهه مهم و تأثیر گذار می‌باشد که در صورت پیروزی، آینده و حیاتشان تأمین و در صورت شکست، نیستی و نابودشان حتمی خواهد بود. از این رو جبهه حق یعنی امام مهدی و یاران او با همه قدرت و مقاومت، و با بکار گیری همه نیروهای زمینی و آسمانی به مصاف دشمن رفته و زمین را برای همیشه از لوث کفر، نفاق و بی‌دینی پاکسازی می‌نمایند. که ثمره این تلاش و کوشش و نتیجه این مقاومت و استواری علاوه بر تشکیل حکومت جهانی، فراگیری دین حق، فراگیری حکومت حق، فراگیری سیاست حق، فراگیری فرهنگ حق، فراگیری تمدن حق و... در سراسر جهان، کران تا کران را به ارمغان می‌آورد.

راهبرد و راهکارهای مقاومت منفی در ارتباط بیگانگان از دیدگاه آیات و روایات

علی اسدی a.asadi8431@gmail.com

کلیدواژه‌ها: مقاومت، مقاومت منفی، راهکارهای مقاومت، راهبرد مقاومت

اسلام رشد و تکامل انسان و رسیدن او به هدف آفرینش را در گرو تشکیل و مهندسی جامعه و فرهنگ توحیدی می‌داند؛ بر همین اساس برای حفظ، پایداری و استقلال فرهنگ و جامعه دینی، دو راهبرد ایجابی و سلبی کلان با راهکارهای مناسب و فراگیر طراحی کرده است. از یک سو با راهبرد ایجابی «تولی»، در صدد ایجاد همگرایی، همبستگی، یگانگی، مقاوم سازی، و مصون سازی فرهنگ و جامعه اسلامی از درون است و از سوی دیگر، با راهبرد سلبی «تبری»، در صدد ایجاد واگرایی با بیگانگان، تحریم بیگانگان، ایجاد مرزهای اجتماعی و فرهنگی، پیش‌گیری از نفوذ، اثرگذاری و سلطه بیگانگان، و صیانت از موجودیت و استقلال فرهنگ و جامعه اسلامی در برابر عوامل تهدید کننده بیرونی است. هدف این پژوهش تبیین راهبرد و راهکارهای مقاومت منفی (تبری) در ارتباط با بیگانگان از دیدگاه آیات و روایات است که اغلب به رغم تاثیر زیاد و پایدار آن، در جوامع اسلامی به ویژه در سیاست گذاری ها و نیز از سوی اندیشمندان و پژوهشگران مسلمان مورد غفلت قرار گرفته است. راهبرد مقاومت منفی و رویکرد واگراییانه و راهکارهای آن، بر کنش‌ها و واکنش‌ها منفی و امتناعی استوار است.

در حوزه راهکارهای فرهنگی مقاومت منفی می‌توان به تحریم رسانه‌ها و فرآورده‌های فرهنگی ضد دینی و غیر اخلاقی بیگانگان، تحریم تشابه فرهنگی و تقلید و الگوبرداری از بیگانگان و نفی نمادهای فرهنگی آنها اشاره کرد. حکم به نجاست بت پرستان، تحریم ازدواج با مشرکان، عدم تکریم اجتماعی، ایجاد محدودیت‌های اجتماعی برای فعالیت‌های تهدید کننده و تحریم سلطه اجتماعی بیگانگان از راهکارهای اجتماعی مقاومت منفی به شمار می‌روند. این راهکارها زمینه‌های اجتماعی تسلط بیگانگان بر جامعه اسلامی را از بین برده و بیگانگان را در انزوا و معرض تغییر افکار و رفتار قرار می‌دهد. تحریم وابستگی به بیگانگان، تحریم اطلاعاتی و جاسوسی برای دشمنان، تحریم روابط تجاری و نظامی تقویت کننده دشمن از راهکارهای دیگر مقاومت منفی است. در شرایطی که مسلمانان در جامعه غیر دینی نتوانند هویت و فرهنگ دینی خود را حفظ کنند، مهاجرت فرهنگی به عنوان یک راهکار منفی برای مقاومت و پایداری مطرح می‌شود.

هجرت بنی اسرائیل، اصحاب کهف و مسلمانان صدر اسلام به حبشه و مدینه نمونه‌هایی از این دست می‌باشند. پایداری تا پای جان بر سر دین و آئین راهکار دیگری است که در برخی شرایط می‌توان به آن عمل کرد. مقاومت ساحران فرعون، مومن آل فرعون، آسیه همسر فرعون، اصحاب کهف و مسلمانان صدر اسلام نمونه‌هایی در این زمینه هستند.

آداب و شرائط مقاومت اسلامی از دیدگاه مفسران مذاهب اسلامی

محمد صادق یوسفی مقدم m.yousefimoqaddam@isca.ac.ir

علی اصغر قربانی m.yousefimoqaddam@isca.ac.ir

کلیدواژه‌ها: مقاومت اسلامی، جهاد، فی سبیل الله، آیین صلح، حق حیات، وحدت و جوانمردی

نظام سلطه با تمام امکانات تلاش می‌کند تا مقاومت اسلامی را به شکست کشانیده یا آن را منحرف و خنثی سازد. جهاد و مقاومت اسلامی در عین رویارویی با نظام سلطه آدابی دارد که آن را در محدوده شرائطی خاص قرار می‌دهد. آدابی که از قرآن و احکام شرع نشأت گرفته و بسیار پیشرفته تر از چیزی است که به عنوان حقوق بشر و حقوق شهروندی، از آن یاد می‌شود. اما نظام سلطه که توان مقابله با جریان مقاومت ندارد سعی بر آن دارد تا به وسیله دست پروردگار خود، چهره مقاومت اسلامی را که سرشار از مهرورزی و جوانمردی است وارونه کرده و هر گونه حرکت آزادی بخش در جهان اسلام را به عنوان تروریسم ملکوک کند. حال آنکه مقاومت اسلامی آدابی دارد که آن را از جنایات جنگی و تروریستی نظام سلطه و دست پروردگانش ممتاز کرده و با ابتناء بر همان آداب آن را ماندگار، جذاب و آسیب ناپذیر کرده است. پرسش این است که مقاومت اسلامی از چه آداب و شرائطی برخوردار است. مقاله حاضر با عنوان «آداب مقاومت اسلامی از دیدگاه مفسران مذاهب اسلامی» با روشی توصیفی، تحلیلی و کشفی به پاسخ پرسش یاد شده پرداخته است. به عقیده مفسران مذاهب اسلامی، رعایت دقیق آداب مقاومت مانند: اخلاص، رعایت شرائط صلح، مراقبت بر حق حیات انسانها، وفای به عهد، حفظ حرمت مکان‌ها و زمان‌های مقدس، مراقبت از وحدت امت اسلامی، فرصت تحقیق به دشمن دادن و جوان مردی در طول حرکت و مقاومت اسلامی، از مهمترین آداب مقاومت است و رعایت آنها مقاومت را به سلامت از خطرات عبور داده و بقاء آن را تضمین می‌کند. موضوع مقاله به پیروی از نو پدید بودن جریان مقاومت، و از حیث سامان دادن به مطالب مربوط به آداب مقاومت بکر بوده و تا کنون در این باره اثری منتشر نشده است.

افتتاحیه: شنبه ۹۹/۰۶/۲۹، ساعت ۹ الی ۱۰:۰۰، قم، ساختمان ستاد دفتر تبلیغات اسلامی، تالار شیخ طوسی

مدت	ساعت	عنوان برنامه	افتتاحیه همایش
۱۵ دقیقه	۹ تا ۹:۱۵	قرائت قرآن، پخش سرود ملی و آغاز همایش توسط مجری	
۵ دقیقه	۹:۲۰ تا ۹:۲۵	قرائت پیام حضرت آیت الله العظمی نوری همدانی (دامت برکاته)	
۱۵ دقیقه	۹:۴۵ تا ۹:۲۰	گزارش دبیر علمی همایش: حجت الاسلام والمسلمین یوسفی مقدم (دبیر علمی همایش و رئیس پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن کریم)	
۲۵ دقیقه	۹:۳۵ تا ۱۰:۰۰	سخنرانی حجت الاسلام والمسلمین دکتر لک‌زایی رئیس پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی	

کمیسیون های تخصصی: شنبه ۹۹/۰۶/۲۹ تا چهارشنبه ۹۹/۰۷/۰۲، قم، مرکز همایش های غدیر

عنوان برنامه	مدیر کمیسیون	دبیر علمی	تاریخ برگزاری	ساعت
گفتمان سازی و روش مقاومت، از نگاه قرآن کریم	حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدالکریم بهجت پور	حجت الاسلام والمسلمین سعید بهمنی	شنبه ۹۹/۰۶/۲۹	۱۰:۳۰ الی ۱۳
مفاهیم، مبانی و اصول مقاومت اسلامی از نگاه قرآن کریم	حجت الاسلام والمسلمین دکتر نجف لک‌زایی	حجت الاسلام والمسلمین محمدهادی یعقوب‌نژاد	یکشنبه ۹۹/۰۶/۳۰	۹ الی ۱۳
الگوهای مقاومت در قرآن کریم	حجت الاسلام والمسلمین محمد فاکرمبیدی	حجت الاسلام والمسلمین سیدعلی اکبر حسینی	دوشنبه ۹۹/۰۶/۳۱	۹ الی ۱۳
دستاوردهای مقاومت از نگاه قرآن کریم	حجت الاسلام والمسلمین دکتر سیدرضا مودب	حجت الاسلام والمسلمین دکتر سیدجعفر صادقی فدکی	سه شنبه ۹۹/۰۷/۰۱	۸:۳۰ الی ۱۲
چالش های مقاومت از نگاه قرآن کریم	حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی	حجت الاسلام والمسلمین دکتر علی اسدی	چهارشنبه ۹۹/۰۷/۰۲	۸:۳۰ الی ۱۲

اختتامیه: پنجشنبه ۹۹/۰۷/۰۳، ساعت ۹ الی ۱۰:۱۵، قم، ساختمان ستاد دفتر تبلیغات اسلامی، تالار شیخ طوسی

مدت	ساعت	عنوان برنامه	اختتامیه همایش
۱۰ دقیقه	۹ تا ۹:۱۰	قرائت قرآن، پخش سرود ملی و آغاز همایش توسط مجری	
۱۰ دقیقه	۹:۲۰ تا ۹:۱۰	گزارش دبیر علمی همایش: حجت الاسلام والمسلمین یوسفی مقدم (دبیر علمی همایش و رئیس پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن کریم)	
۲۵ دقیقه	۹:۴۵ تا ۹:۲۰	گزارش دبیران کمیسیون ها	
۳۰ دقیقه	۹:۴۵ تا ۱۰:۱۵	سخنرانی حجت الاسلام والمسلمین استاد واعظی رئیس دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم	

